

УДК 371.13:17

Каленський А.А.

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ АГРАРНОЇ ТА ПРИРОДООХОРОННОЇ ГАЛУЗЕЙ

У статті розглянута та представлена на обговорення концепція розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей.

Концепція розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей є складна, цілеспрямована, динамічна система теоретико-методологічних та методико-технологічних знань про норми, цінності професійно-педагогічної етики, що базуються на системному, акмеологічному, синергетичному, культурологічному, компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому підходах.

Ключові слова: *концепція; системний, синергетичний, акмеологічний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований теоретико-методологічні підходи.*

Модернізація сучасної освіти висуває нові вимоги до морально-етичних якостей майбутніх фахівців аграрної та природоохоронної галузей і в зв'язку з цим існує потреба визначення методів та способів розвитку професійно-педагогічної етики у студентів – майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів цих галузей, активації і творчого розвитку їх потенціалу, які повинні носити інноваційний характер, засновані на спільній творчій діяльності педагога та студентів, специфічних формах обміну особистісними потенціалами на основі педагогічної взаємодії.

Мета статті: публічне обговорення виробленої колективом Національного університету біоресурсів і природокористування України концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей.

До загальних положень концепції відносяться: поняття концепції, її мета, інформаційне, правове та методичне забезпечення, місце в теорії педагогіки.

Концепція (від латинського *conceptio* – розуміння, система), певний спосіб розуміння, трактування якого-небудь предмету, явища, процесу, основна точка зору на предмет чи явище, керівна ідея для їх систематичного освітлення. Термін "концепція" уживається також для позначення провідного задуму, конструктивного принципу в науковій, художній, технічній, політичній та інших видах діяльності.

Концепція розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей є складна, цілеспрямована, динамічна система теоретико-методологічних та методико-технологічних знань про норми, цінності професійно-педагогічної етики, що базуються на системному, акмеологічному, синергетичному, культурологічному, компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому підходах.

Нормативно-правовою та методичною основою концепції є закони України "Про освіту", "Про вищу освіту" та "Про професійно-технічну освіту", указ Президента України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" від 25 червня 2013 року №344/2013, розпорядження Кабінету Міністрів України "Про концепцію Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011 – 2015 роки" від 27.08.2010 № 1723-р., Державний освітній стандарт ДСВО 07.2-98 Освітньо-кваліфікаційний рівень магістра.

Основними джерелами створення концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей є:

– соціальне замовлення суспільства, що зафіксовано в нормативних документах, об'єктивних потребах суспільства і особистості на сучасному етапі;

– зарубіжний і вітчизняний педагогічний досвід розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів вищих навчальних закладів;

– зміщення акцентів освітнього процесу на культивування педагогічної рефлексії і конструктивного діалогового стилю вирішення проблем;

– нові вимоги до майбутнього викладача, який повинен бути готовий до застосування: системного, акмеологічного, синергетичного, культурологічного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів; міждисциплінарного синтезу; можливостей нових інформаційних технологій;

– практичний досвід розвитку професійно-педагогічної етики, що включає технології навчання майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей.

Концепція спирається на:

– концепції, теорії, що розкривають філософсько-педагогічні проблеми етики, які викладені в працях багатьох вчених (Г. Васянович, І. Зайченко, І. Зязюн, В. Малахов, Т. Мішаткіна, В. Писаренко та І. Писаренко, В. Чернокозова та І. Чернокозов).

– ідеї морального вдосконалення вчителя, педагога, що привертала увагу просвітителів, науковців, педагогів у різні часи світової та вітчизняної історії. Підтвердженням цьому є праці мислителів античності (Аристотель, Демокрит, Квінтіліан, Платон, Сократ), представників класичної філософії (Г.-В.-Ф. Гегель, Й. Кант), видатних зарубіжних (Й. Герbart, Д. Локк, Я. Коменський, М. Монтень, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо) та українських педагогів (Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський);

– формування та виховання етичної культури, моральної саморегуляції, моральних якостей майбутніх учителів у процесі професійної підготовки (Н. Молодиченко, Л. Москальова, І. Пальшкова, О. Пономаренко, Н. Сопнева, Л. Хоружа).

Мета концепції – теоретико-методологічне та технологічне забезпечення розвитку професійно-педагогічної етики як специфічного процесу, спрямованого на становлення особистості у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей.

Межі застосовності створюваної концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей:

1) об'єкти розвитку професійно-педагогічної етики, на які поширюється дія концепції це – студенти вищого навчального закладу – майбутні викладачі спеціальних дисциплін:

- фонд дієвих знань у галузі професійно-педагогічної етики;
- знання норм і цінностей професійно-педагогічної етики;
- етична компетентність;

2) суб'єктами процесу розвитку професійно-педагогічної етики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін є викладач вищого навчального закладу, який здійснює реалізацію концепції та студенти – майбутні викладачі спеціальних дисциплін;

3) досягнутий рівень знань в галузі методології, теорії, методики і технології розвитку професійно-педагогічної етики з позицій основних положень системного, синергетичного, акмеологічного, культурологічного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Теоретико-методологічні підходи є найважливішою складовою концепції, що визначають стратегічні напрямки дослідження об'єкту і забезпечують рішення наступних проблем:

- впорядкування і розширення термінологічного простору педагогічної науки;
- встановлення нових властивостей і особливостей досліджуваного об'єкту: виявлення закономірностей і принципів розвитку об'єкту дослідження;
- визначення перспектив розвитку досліджуваного напрямку чи науки в цілому.

Теоретико-методологічне обґрунтування концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей, представляє собою комплексну розробку системного, синергетичного, акмеологічного, культурологічного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, тому в концепції системний та синергетичний підходи виступають загальнонауковою основою, акмеологічний, культурологічний, компетентнісний і діяльнісний – теоретико-методологічною стратегією, а особистісно-орієнтований – практико-орієнтованою тактикою.

Системоутворюючі чинники (зовнішні і внутрішні) визначаються як явища, процеси, зв'язки, які призводять до оновлення системи. Ґрунтуючись на виділених типах системних зв'язків, віднесемо їх до зовнішніх системоутворюючих факторів розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін як педагогічної системи:

– мету: розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін, що володіють високим рівнем професійно-педагогічної етики, орієнтованих на творчу діяльність, володіють знаннями професії, вміють вирішувати професійно-педагогічні завдання на високому моральному рівні;

– управління пізнавальною діяльністю в умовах певного типу педагогічних завдань.

До внутрішніх структурних зв'язків віднесемо зв'язки між структурними елементами професійно-педагогічної етики, між етапами її розвитку та функціональні зв'язки між компонентами професійно-педагогічної етики.

Центральним поняттям концепції є поняття "професійно-педагогічної етики". Проведений аналіз структури і змісту понять професійна та педагогічна етика дозволив наступним чином сформулювати її визначення.

Професійно-педагогічна етика – відносно самостійний розділ етики – вивчає особливості моралі педагогічних та науково-педагогічних працівників, виявляє специфіку реалізації загальних принципів професійно-педагогічної моралі в сфері праці викладача, розкриває її функції, специфіку, зміст принципів і етичних категорій. Вона визначає морально-етичні вимоги до педагогічних та науково-педагогічних працівників та відображає ступінь їх трансформації у свідомості й поведінці викладача.

Предметом професійно-педагогічної етики є закономірності прояву моралі в свідомості, поведінці, відносинах і діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Ядро концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін становлять закономірності і принципи функціонування і розвитку досліджуваних процесів і явищ, що дозволяють оцінити сучасний стан проблеми, простежити динаміку її становлення та перспективи подальшого розвитку.

Під закономірністю розуміється суб'єктивно існуючий, що повторюється, суттєвий зв'язок явищ суспільного життя або етапів історичного процесу.

Закономірності педагогічного процесу детерміновані соціальними умовами (зокрема, конкретно-історичними, соціокультурними), природою людини, сутністю і специфікою освітнього процесу і відображають узагальнені знання і педагогічний досвід у різних сферах.

Підставою для виділення закономірностей концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей є теоретико-методологічні підходи.

Із системним та синергетичним підходами пов'язана закономірність, що відображає зв'язки між структурними елементами і функціональними компонентами системи педагогічної культури.

З акмеологічним та культурологічним підходами пов'язана закономірність, що відображає зв'язки між компонентами загальної етики і функціонуванням компонентів професійно-педагогічної етики.

З компетентнісним та діяльнісним підходами пов'язані закономірності, що відображають зв'язки між одиницями і структурами професійно-педагогічної етики і функціонування педагогічного знання про сутність і зміст професійно-педагогічної етики як цілісного явища.

З особистісно-орієнтованим підходом пов'язані закономірності, що відображають зв'язки між механізмами співуправління, співробітництва та суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Концепція розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей ґрунтується та забезпечується сукупністю таких спеціальних принципів: міждисциплінарність в розвитку професійно-педагогічної етики; гуманізація і демократизація навчання; єдності теорії педагогічної етики і моральної практики; єдності моральної свідомості і моральної діяльності; компліментарності; інтеграції та взаємодії етичного та педагогічного знання; морально-етичної рефлексивної спрямованості процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі; морального вибору; системності розвитку професійно-педагогічної етики.

Умовами, що забезпечать ефективність концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей є:

1. Забезпечення професійного відбору майбутніх викладачів з урахуванням забезпечення прийому на навчання молодих людей з вираженим інтересом і схильністю до професійної викладацької діяльності, які бажають опанувати дану професію, володіють досить розвиненим творчим потенціалом, мають високі морально-етичні якості.

2. Підготовленість науково-педагогічних працівників до реалізації концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей.

3. Введення в структуру навчальних дисциплін питань: професійно-етичної підготовки, специфіки етичної взаємодії, морального вибору, педагогічно-етичної рефлексії.

4. Введення спецкурсу "Етика викладача вищої школи" для майбутніх викладачів спеціальних дисциплін.

Апарат концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей включає такі поняття, як: педагогічна система, системоутворюючий фактор, елемент системи, компонент системи; педагогічна діяльність, структура педагогічної діяльності, компонент педагогічної діяльності; процес, структура процесу, елемент процесу, педагогічний процес; підготовка майбутнього викладача, компонент підготовки майбутніх викладачів спеціальних дисциплін, комунікативний компонент.

Основна ідея концепції розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей полягає в твердженні, що розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін – є така педагогічна система, в якій ефект резонансу когнітивних і гуманітарних, а також ринкових ціннісних орієнтацій тих, хто навчається підвищує ефективність та веде до нарощування позитивних змін в морально-етичних якостях тих, хто навчаються.

За основу в розкритті змісту педагогічної системи взяті наступні положення:

1) студент – майбутній викладач спеціальних дисциплін – це об'єкт педагогічного впливу, але в процесі розвитку професійно-педагогічної етики він стає суб'єктом самовпливу;

2) розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін здійснюється в атрибутивній структурі цілісного педагогічного процесу, що складається з: динамічно стійких педагогічних стратегій (що виконують функцію механізму саморегуляції системи, її нормативно-методологічного забезпечення); цільового осередку (виконує функцію джерела системи, її результативно-оцінного забезпечення); педагогічних умов, що відбивають організаційно-змістовний

компонент системи; сукупності педагогічних методик, що визначають шляхи ефективної реалізації системи, що виконують функцію її організаційно-методичного забезпечення;

3) педагогічна система розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін є частиною освітнього простору, в якому відбувається поєднання наукової творчості та професійної гуманітарно-технологічної практики студентів.

Узагальнюючи основні положення концепції системи розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей, виділимо наступне:

1. Мета розвитку професійно-педагогічної етики – досягнення певного рівня розвитку, здатності і готовності здійснювати педагогічну діяльність на основі професійно-педагогічної етики, цілісного сприйняття освітнього процесу, цілісного сприйняття особистості як унікальності та індивідуальності; розвиток особистості майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів, орієнтованого на творчу діяльність, що володіє знаннями педагогічної професії, здатний вирішувати професійно-педагогічні етичні завдання.

2. Мотивом розвитку професійно-педагогічної етики є потреба студентів вищих навчальних закладів – майбутніх викладачів спеціальних дисциплін у здійсненні професійної морально-етичної педагогічної діяльності, усвідомлення ними необхідності в умінні реалізувати професійно-педагогічні етичні вміння в реальній педагогічній практиці, усвідомлення актуальності та необхідності підвищення рівня професійно-педагогічної етики.

3. Дії з розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей спрямовані на професійну ідентифікацію майбутнього викладача, на орієнтацію його професійних і особистісних якостей в контексті вимог до підготовки майбутнього викладача вищого навчального закладу, що володіє високими морально-етичними якостями.

4. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей розглядається як педагогічна діяльність, що характеризується наступними параметрами:

1) статусним становищем, як форми відношення суб'єкта до полікультурного, поліетнічного і поліконфесійного соціуму, до взаємодії загальної та педагогічної етики;

2) наявністю суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин у процесі розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів:

- відкритістю і універсальністю в даній діяльності як системі;
- штучною природою і кільцевою структурою досліджуваного виду діяльності, зміст якої детерміновано вільним цілевизначенням;
- актуальністю та ситуативністю педагогічних завдань, що розв'язуються і їх пов'язаністю з навчальною діяльністю студентів.

5. Незмінність закономірних зв'язків у розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів, як процесу, передбачає в концепції дотримання наступних законів і закономірностей:

– закон соціальної обумовленості цілей, змісту і методів розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів;

– закон виховуючого і розвиваючого процесу навчання, який розкриває в концепції співвідношення оволодіння професійно-педагогічною етикою, способами діяльності та всебічного розвитку особистості майбутнього викладача;

– закон цілісності та єдності педагогічного процесу, що розкриває в концепції співвідношення частини і цілого, необхідність гармонійного поєднання єдності раціонального, емоційного, пошукового, змістовного, операційного, мотиваційного компонентів;

– закон єдності та взаємозв'язку теорії та практики у розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів, що розкривається в створенні умов для теоретичного осмислення і можливості реалізувати отримані знання у створюваних ситуаціях і модельованій практиці;

– закон єдності і взаємозумовленості індивідуальної і колективної організації розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів.

6. Діагностика розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей у концепції – це спеціально спроектована діяльність зі спостереження, організації, збору, зберігання, обробки та поширення інформації про розвиток професійно-педагогічної етики, що забезпечує спостереження за її станом, оцінку ефективності досягнення поставленої мети та прогнозування її розвитку.

Для діагностики концепції обґрунтовано критерії, кількісні та якісні показники, рівні розвитку та діагностичні методики вимірювання динаміки розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей. При цьому критеріями розвитку професійно-педагогічної етики майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей виступають: інформаційно-знаннєвий, діяльнісно-операційний, ціннісно-мотиваційний та рефлексивний критерії.

Показниками інтегральних характеристик розвитку професійно-педагогічної етики виділені етичні знання, вміння, соціально-значущі особистісні якості і здібності, що становлять змістовну сутність професійно-педагогічних етичних компонентів особистості, представлені в інформаційно-когнітивному,

комунікативному, аксіологічному, рефлексивному аспектах. Рівнями розвитку професійно-педагогічної етики студентів є: адитивний, продуктивний, та творчий рівень.

7. Очікувані результати від впровадження запропонованої концепції: реалізація комплексу запропонованих педагогічних умов, а також використання авторської системи, моделі та методики розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей, що включає комплекс методів, комплекс прийомів, засобів і форм розвитку професійно-педагогічної етики, сприяє досягненню найбільш високого результату – підвищенню у студентів – майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів рівня професійно-педагогічної етики, їх готовність до виконання професійно-педагогічних обов'язків у системі освіти, осмислена і практична готовність до компетентно вибудованої професійно-педагогічної етичної діяльності на основі гнучкої самореалізації моральних, духовних і творчих сил особистості.

Kalenskyi A.

THE CONCEPT OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL ETHICS OF FUTURE TEACHERS OF SPECIAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF AGRICULTURAL AND ENVIRONMENTAL INDUSTRIES

The article deals with the concept of the development of professional and pedagogical ethics of future teachers of special disciplines in higher educational establishments of agricultural and environmental industries.

The concept of development of professional ethics of future teachers of special disciplines in higher educational establishments of agricultural and environmental industries is complex, purposeful. It is a dynamic system of theoretical and methodological, methodological and technological knowledge of norms, values of a teacher that are based on a system of ethical, acmeological, synergetic, cultural, competence, active, student-centered approaches.

The object of the concept is theoretical, methodological and technological support of a teacher ethics development as a specific process aimed at identity formation of future teachers of special disciplines in higher educational establishments of agricultural and environmental industries.

Implementation of the proposed complex of pedagogical terms and the use of authors' systems, models and methods of the development of professional and pedagogical ethics of future teachers of special disciplines in higher educational establishments of agricultural and environmental industries include a set of methods, means and forms of professional ethics of future teachers development and contribute to the highest result: improvement of the level of students' willingness to perform their professional teaching responsibilities in education, meaningful and practical commitment to competent and professional-pedagogical ethical activity based on a flexible self moral, spiritual and creative abilities of the individual.

Key words: *concept, system, synergistic, acmeologic, cultural, competence, activity and personality-oriented theoretical-methodology approaches.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2015